

Matjaž AMBROŽ

TEORIJA KAZNI

Ljubljana: Uradni list RS, 2026,

140 strani; 42,00 EUR

(ISBN: 978-961-204-739-9)

Monografija *Teorija kazni* Matjaža Ambroža obravnava eno temeljnih vprašanj kazenskega prava – kako je mogoče upravičiti kaznovanje kot poseg države v posameznikove pravice. Avtor sistematično predstavi tradicionalne in sodobne teorije kazni, pri čemer se ne omeji zgolj na njihov opis, temveč kritično obravnava tudi njihove prednosti, pomanjkljivosti in omejitve. Posebno pozornost nameni vprašanjem retributivnih čustev, generalne prevencije, kaznovalnega ekspresivizma, vloge žrtve, problema občutljivosti na kazen ter legitimnosti kaznovanja v razmerju do storilca. Knjiga pokaže, da vprašanja namena, upravičenosti in meja kaznovanja ne dopuščajo enostavnih odgovorov ter da ostajajo predmet živih teoretičnih razprav. Njena posebna vrednost je v tem, da v slovenski prostor sistematično prinaša tudi nekatere sodobnejše razprave o kaznovanju in jih umešča v širši filozofski ter družboslovni kontekst. Recenzija ugotavlja, da monografija ni zgolj pregled teorij kazni, temveč pomembna spodbuda k razmisleku o temeljih in legitimnosti kaznovanja.

Kazen spremlja človeške skupnosti že od njihovih začetkov. Čeprav so se njene oblike in načini izvrševanja skozi zgodovino spreminjali, ostaja ideja kaznovanja eden temeljnih odzivov družbe na kršitve družbenih pravil in pravnih

norm. Tudi danes je kazen osrednji institut kazenskega prava, kar odraža že samo ime tega pravnega področja. Kljub dolgi tradiciji pa vprašanja njene namena, upravičenosti in legitimnosti še vedno ostajajo predmet številnih razprav. Monografija *Teorija kazni* Matjaža Ambroža ponuja poglobljen vpogled prav v ta vprašanja ter bralca spodbuja k razmisleku o temeljih kaznovanja.

Ob prvem pogledu na naslov bi bralec lahko pričakoval predvsem pregled različnih teorij kazni. Avtor tradicionalne in sodobne teorije kaznovanja predstavi sistematično in pregledno, vendar se ne omeji zgolj na opis njihovih temeljnih značilnosti. Ob vsaki teoriji kritično obravnava njene prednosti, pomanjkljivosti in meje ter razpravo usmerja k širšemu vprašanju, kako je sploh mogoče upravičiti prakso kaznovanja kot enega najintenzivnejših posegov države v posameznikovo svobodo, zlasti kadar gre za zaporno kazen. Ena osrednjih misli knjige je, da kaznovanja ne bi smeli razumeti kot samoumevnega odziva na kaznivo dejanje. Ambrož bralca ves čas opozarja, da gre pri kazni za poseg v pravice posameznika, zato je treba njeno upravičenost vedno znova premisliti in utemeljiti.

Prvo poglavje predstavlja izhodišče za celotno monografijo. Že na začetku bralca opozori, da se za navidezno preprostim vprašanjem, zakaj kaznujemo, skriva cela vrsta zahtevnih dilem. Kaj sploh razumemo kot kazen? Zakaj bi bil poseg v pravice posameznika, ki bi se nam zdel v drugih okoliščinah nedopusten, v primeru kaznovanja sprejemljiv?

Ali obstaja razlika med upravičevanjem kazenskega sistema kot celote in kaznovanja v posamičnem primeru? Že iz prvega poglavja je razvidno, da so vprašanja kaznovanja veliko bolj zapletena, kot se morda zdi na prvi pogled, avtor pa jih obravnava brez poenostavljanja in hitrih ter dokončnih rešitev.

V drugem poglavju avtor predstavi tradicionalno delitev na absolutne, relativne in mešane teorije kazni. Ob tem pokaže, da niti absolutne teorije, ki kazen utemeljujejo predvsem s storilčevo krivdo, niti relativne teorije, ki poudarjajo njene preventivne učinke, ne morejo zadovoljivo odgovoriti na vsa vprašanja kaznovanja. Prav zato so se razvile mešane teorije, ki skušajo združiti elemente obeh pristopov: krivda naj bi omejevala in usmerjala kaznovanje, preventivni nameni pa upravičevali njegov obstoj in družbeno funkcijo. Posebej zanimiva je obravnava specialne prevencije in resocializacije, pri kateri avtor opozori na paradoks, da naj bi zaporna kazen posameznika pripravljala na življenje v družbi, čeprav lahko zaporsko okolje ta cilj tudi otežuje.

Tretje poglavje je posvečeno retributivnim čustvom. Ambrož predstavi sodobni "emotivni obrat" v teorijah kazni, v okviru katerega se pozornost premakne od vprašanja storilčeve zasluženosti k vprašanju vloge čustev pri kaznovanju. Nekateri avtorji namreč zagovarjajo stališče, da storilcev ne kaznujemo zato, ker si kazen zaslužijo, temveč zato, ker je kaznovanje primeren način izražanja in zadovoljevanja retributivnih čustev, kot so jeza, ogorčenje in zamera. Ob tem avtor opozarja, da takšna čustva sama po sebi še ne zadoščajo za upravičenje kaznova-

nja, vendar jih teorije kazni ne morejo povsem prezreti. Pomemben prispevek emotivnega obrata vidi v tem, da je spodbudil temeljitejše raziskovanje vloge čustev pri razumevanju kaznovanja in kazni, ki jo izreka država.

V središču četrtega poglavja je generalna prevencija, predvsem njena pozitivna različica. Ambrož pokaže, da kaznovanje ne deluje zgolj skozi zastraševanje potencialnih storilcev, temveč tudi skozi utrjevanje zaupanja v pravni red, učenje in utrjevanje moralnih vrednot ter krepitev občutka pravičnosti v skupnosti. Posebej zanimiva je njegova ugotovitev, da pozitivna generalna prevencija najbolje pojasnjuje obstoj kazenskopravnega sistema kot celote, precej težje pa odgovori na vprašanje, zakaj in v kakšnem obsegu kaznovati konkretnega storilca. Ob tem opozarja tudi na omejitve empiričnih raziskav, saj vpliva kaznovanja na moralna prepričanja ljudi pogosto ni mogoče zanesljivo izmeriti. Tudi zato številna vprašanja, povezana z delovanjem kazni, ostajajo odprta.

Posebna odlika monografije je, da ne ostane pri predstavitvi tradicionalnih teorij kazni. Prav v drugi polovici knjige avtor odpre vprašanja kaznovalnega ekspresivizma, vloge žrtve, problema trde obravnave in legitimnosti kazni v razmerju do storilca, ki v slovenski kazenskopravni literaturi niso pogosto deležna sistematične obravnave.

V petem poglavju Ambrož predstavi kaznovalni ekspresivizem, ki kazen razume predvsem kot obliko družbene komunikacije. Posebej zanimiva je razprava o vlogi žrtve, saj avtor pokaže, da kaznovanje ni le razmerje med državo in storilcem, temveč tudi odziv na

prizadetost žrtve in širše skupnosti. V ospredje postavi vprašanje potrebe žrtve po zadoščenju ter razmislek o tem, kaj s tem sploh mislimo, ali je takšna potreba legitimna in v kolikšni meri je država dolžna skrbeti za njeno zadovoljitev. Ob tem opozarja, da potreb žrtev ni mogoče prezreti, hkrati pa je treba pri njihovem upoštevanju postaviti določene meje. Poglavje tako pomembno razširi tradicionalni okvir razprave o teorijah kazni.

Šesto poglavje obravnava problem trde obravnave in problem občutljivosti na kazen. Ambrož izhaja iz navidezno preprostega vprašanja: ali je enaka kazen za vse storilce tudi dejansko enako stroga? Pokaže, da ljudje kaznovanje doživljajo različno, zato se hitro odpre vprašanje, ali in v kolikšni meri naj kazenskopравни sistem upošteva osebne okoliščine storilca. V nadaljevanju obravnava vpliv starosti, bolezni, socialnega položaja in drugih osebnih okoliščin na dejansko težo kazni. Pri tem opozarja, da enostavnih rešitev ni: popolno upoštevanje takšnih razlik bi lahko ogrozilo enakost pred zakonom, popolna prezrtost le-teh pa lahko vodi v nepravilne rezultate. Poglavje tako pokaže, kako hitro se lahko navidezno preprosta vprašanja pravičnega kaznovanja spremenijo v zapletene moralne in praktične dileme.

Sedmo poglavje je posvečeno legitimnosti kazni v razmerju do storilca. Ambrož obravnava vprašanje, zakaj ima država sploh pravico kaznovati storilca, pri čemer predstavi različne sodobne poskuse utemeljevanja legitimnosti kaznovanja – od teorij družbene pogodbe in krivde do kompenzacijskih teorij ter teorije dolžne lojalnosti. Pose-

bej zanimiva je ugotovitev, da se te teorije ukvarjajo predvsem z vprašanjem, ali je kaznovanje legitimno, precej manj pa s tem, kako in koliko kaznovati konkretno osebo. Ob tem pokaže, da nobena od njih ne ponuja povsem zadovoljivega odgovora, temveč vsaka odpira nova vprašanja in ugovore.

Prav v tem se kaže ena največjih odlik monografije. Ambrož ne išče preprostih rešitev in ne poskuša bralca prepričati, da ena sama teorija kazni ponuja odgovor na vsa vprašanja. Nasprotno, skozi celotno knjigo pokaže, kako kompleksna in večplastna so vprašanja, povezana z namenom, legitimnostjo in mejami kaznovanja. Posameznih teorij ne predstavlja nekritično, temveč ob njihovih prednostih dosledno opozarja tudi na njihove pomanjkljivosti in odprta vprašanja. Posebna vrednost monografije je tudi v tem, da v slovenski prostor sistematično prinaša nekatere sodobnejše razprave o kaznovanju, ki pri nas doslej niso bile pogosto predmet samostojne obravnave. Pri tem avtor ne ostaja zgolj v okvirih kazenskopravne teorije, temveč v razpravo vključuje tudi spoznanja filozofije, psihologije, sociologije in drugih družboslovnih disciplin. *Teorija kazni* zato ni zgolj sistematičen pregled različnih pristopov k upravičevanju kaznovanja, temveč tudi spodbuda k razmisleku o problemih, ki jih v kazenskem pravu pogosto jemljemo za samoumevne. Prav zaradi preglednosti, širine obravnavanih vprašanj in številnih zanimivih razmislekov bo knjiga koristno branje tako za študente in raziskovalce kot tudi za vse, ki jih zanimajo družbeni in filozofski temelji kaznovanja.

Helena SMREKAR